

стану. 5 листопада 1720 р. І. Скоропадський у своєму універсалі зазначав про таке: «... Дабы не токмо великороссійскіе слободы отнюдь ништо з войсковых и посполитых людей малороссійских на житло не выбирался и не уходил, под забором того всей худобы и жестоком на теле караньем. Але из единого в другой полк, чыли з города и з села в село. Или в якую слободку, на мешканье жадною мерою переноситися и переходите не дерзали бы...» [3].

В універсалі Д. Апостола від 30 квітня 1728 р. знаходимо таке: «... дабы ништо з обывателей беглых великороссов не только крестьян, но и посадских людей в городах и селах нигде не принимали» [4].

Увагу привертають і універсали того часу, які стосувалися судочинства Гетьманщини. Так, 16 травня 1721 р. І. Скоропадський видав універсал про переклад «правних книг, з яких тут, у Малоросії справи судимі бувають, а саме Саксона, Статут Великого князівства Литовського і Порядок з польської мови на наше руське наріччя» [5].

Б. Крупницький у своїй монографії «Гетьман Данило Апостол і його доба» згадує універсал П. Полуботка від 19 серпня 1722 р. про судовий процес, яким встановлювався порядок ступеневої апеляції. Крім апеляційних інстанцій гетьман також зробив Генеральний Суд колегіальним, «заводив кращі порядки в суді, щоб у судах сільських, сотенних і полкових судив не сам оден судья чи отаман, а засідало в суді кількох аби оден другого пильнував» [6].

Універсалами гетьмана К. Розумовського від 17 листопада 1760 р. та від 19 листопада 1763 р. запроваджено та остаточно встановлено новий порядок судочинства, яким організовано новий склад Генерального Суду, полкові суди перетворювалися на городські, створювалися земські суди (для розгляду цивільних справ) та підкоморські (для розгляду справ межових).

Отже, правотворча і правозастосовча діяльність глухівських гетьманів, в цілому, позитивно вплинула на формування та функціонування Гетьманщини. Видання універсалів національними суб'єктами владних повноважень, обов'язковість їх до виконання, що забезпечувалася державним примусом, дозволяють говорити про те, що в межах законодавства Гетьманщини ці документи мали вищу юридичну силу. Подальші теоретичні дослідження гетьманських універсалів відкриють нові сторінки в історії вітчизняного державотворення і правотворення.

Посилання

1. Гуржій О. Іван Скоропадський. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2004. – С. 217.
2. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України), ф. 51 «Генеральна військова канцелярія», оп. 3, спр. 18640, арк. 3-4.
3. ЦДІАК України, ф. 51 «Генеральна військова канцелярія», оп. 3, спр. 264 а, арк. 57 зв.
4. ЦДІАК України, ф. 51 «Генеральна військова канцелярія», оп. 3, спр. 192, арк. 57 зв.

5. Тисяча років української суспільно-політичної думки: у 9 т. / Тарас Гунчак (голова ред. кол., наук, ред.), Володимир Литвинов (упоряд. і прим.). – К.: Дніпро, 2001. – Присвячується 10-ій річниці незалежності України. Т. 4, кн. 1 : Перша третина XVIII ст. – К.: Дніпро, 2001 – С. 291.

6. Універсали Павла Полуботка. 1722-1723 / Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського; Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т.Г.Шевченка; Наукове товариство ім. Шевченка; Центральний держ. історичний архів України / Павло Сохань (голов, ред), Вячеслав Ринсевич (упоряд.). – К., 2008. – С. 91-92.

Шемшученко Ю.С., Ньюхна П.О. Глуховские универсалы

В статье рассматривается правотворческая деятельность глуховских гетманов, проведено теоретическое исследование гетманских универсалов как нормативных актов, с помощью которых происходило управление Гетманщиной.

Ключевые слова: Гетманщина, гетманские универсалы, нормативные акты.

Shemshuchenko Yu. S., Niuuhina P. O. Hlukhiv's universals

In the article law activity of Hlukhiv hetmans is examined, theoretical research of hetmans universals are conducted as normative acts by which a management of Hetmanschina was carried.

Key words: Hetmanschina, hetmans universals, normative acts.
24.03.2011 р.

УДК 94(477):737.1 «16/17»

A.E. Armen

РОСІЙСЬКІ МОНЕТИ В ГРОШОВОМУ ОБІГУ ГЛУХІВЩИНИ

У статті розглядається питання поширення російської монети на ринку Глухівщини. Аналіз грошового обігу переконливо доводить, що на території нашого краю у період Гетьманщини (1648 – 1764 рр.), коли гетьмани не змогли ввести до обігу національну валюту, на ринку зростає кількість російських срібних та мідних монет.

Ключові слова: нумізмати́ка, монета, Глинський скарб, мордовка, алтин, копійка, рубль, полтина, денга, полушка.

У будь-якому суспільстві, де товарне виробництво досягло певного розвитку, є гроші. Вони виконують функції міри вартості, засобів обігу, сплати, накопичення скарбів, світових грошей. Монета є матеріальним втіленням товарно-грошових відносин, цінним історичним джерелом для різнобічного вивчення економічної й політичної історії народів, їх матеріальної й духовної культури. Зображення, епіграфіка, метрологія та інші дані монет не тільки підтверджують і уточнюють відомості актових матеріалів, але й сприяють заповненню окремих прогалів у них. Інформація, яку можна отримати при вивченні монет, стає особливо цінною при дослідженні недостатньо відображених у документах окремих періодів історії, що і обумовлює актуальність розробки даної теми.

Комплексному вивченню історії виникнення і поширення грошей на теренах нашої держави присвячено багато праць нумізматів та істориків, зокрема О.А. Бакальця «Нарис історії грошового обігу в Україні», професора М. Котляра «Грошовий обіг на території України доби феодалізму», В. Антоновича, Є. Сіцінського, В. Зварича, Р. Шуста, М. Слабченка, Г.Козубовського та інших. Наряду з цим проблема грошового обігу на Глухівщині глибоко не досліджувалася і практично не висвітлена в наукових працях. Тому важливим аспектом у вивченні історії монетної справи України є дослідження ходіння валюти на Глухівщині в різні хронологічні періоди, її цінність і розповсюдження в умовах зростання ролі товарно-грошових відносин.

Соціальний і національний гніт, переслідування православної церкви викликали на Україні невдоволення всіх верств українського суспільства, яке переросло у всенародну визвольну війну проти панування польської шляхти на чолі з Богданом Хмельницьким, у результаті якої виникла нова українська держава – Гетьманщина, до складу якої увійшла і Глухівщина. Богдан Хмельницький мав задумки карбувати власну грошову одиницю, а чи зміг він це втілити в життя?

Грунтуючись на аналізі економічного становища України та посилаючись на окремі повідомлення писемних джерел, М.Є. Слабченко висунув твердження про власне виробництво монет за Богдана Хмельницького, визнав реальність проєктів про запровадження власної монетарні в Україні за Івана Виговського та повідомлення про карбування монет Петром Дорошенком [1, 38]. Потреби у карбуванні власної монети виходили як із соціально-економічних внутрішніх і зовнішніх реалій, так і з розробки гетьманом програми державного будівництва.

Грошова криза першої третини XVII ст. в Речі Посполитій мала своїм наслідком значне скорочення обсягів монетного карбування. Катастрофічно не вистачало засобів на тривале ведення численних війн, а економічна система держави не могла забезпечити нагальних потреб у монетних засобах.

Гетьманський уряд мав обмежені можливості для карбування повноцінних монет. Відсутність власних копалень дорогоцінних металів, нестабільність, нерегулярність надходжень іноземних монет, нерозвиненість традицій у цій справі унеможлилювали стабільне регулярне карбування. Необхідність дипломатичних маневрів у визнанні верховної влади різних сюзеренів – польського короля, московського царя чи турецького султана – створювала значні перепони у налагодженні виробництва власної грошової одиниці.

Проблеми грошового забезпечення Української держави, фінансових відносин з сусідами постали і перед обраним на Корсунській раді в

жовтні 1657 р. гетьманом Іваном Виговським. Його гетьманування припало на період гострої фінансової кризи найближчих сусідів – Речі Посполитої та Московської держави – країн, які мали безпосередній інтерес до України.

Розроблені у 1658-1659 рр. статті Гадяцького трактату, що проголошували створення Руського князівства на правах автономії у складі Речі Посполитої, обумовлювали можливий випуск монети у князівстві, що було, напевно, вигідно і гетьманській адміністрації, і польському уряду. Відомо 12 списків редакцій Гадяцької угоди, хоча оригінальний документ від 8/18.IX. 1658 р., на якому стояли підписи І. Виговського та польських комісарів, не зберігся. В окремій статті зазначалось, що Руське князівство має право на відкриття монетарні в Києві або там, де буде зручніше. Монета повинна була мати портрет короля і карбуватися з металу такої якості, як і коронна [2, 104].

Існує низка повідомлень у писемних джерелах про карбування монет Петром Дорошенком (1665-1676), зокрема у Волощині та в с. Лисянці на Черкащині. Волоські гроші емітували турецькі і татарські монети, а вітчизняні – польські чехи, шеляги та шостаки з польським гербом – орлом та іменем короля Яна II Казимира. Однак це, скоріш за все, можна назвати не національною валютою, а сурогатними грішми.

Географічне положення Лівобережної України та політика Московського князівства, спрямована на обмеження автономії Гетьманщини, сприяла поширенню на внутрішньому грошовому ринку російської монети. Її проникнення почало відбуватися раніше, підтвердженням чого є Глинський скарб, знайдений за 16 км від м. Глухова на місці зруйнованого радянською владою у 1922 році чоловічого православного монастиря «Глинська пустинь». Скарб нараховує 294 срібні копійки та 6 свинцевих пломб (підробок). Він на двох в'язках потрапив у 1929 р. від невідомого глухівчанина до місцевого учителя історії та краєзнавця Володимира Миколайовича Заїки (1925-1994). Його син, Віктор Володимирович Заїка, у 2002 р. передав до експозиції Глухівського міського краєзнавчого музею 110 срібних монет із цього скарбу. Його попереднє дослідження вказує на те, що ми маємо справу зі скарбом срібних російських копійок та її фракцій (полушок і денег) XVI-XVII ст. Крім цього він містить 6 свинцевих пломб копійчаної форми та 16 так званих «мордовок».

Як відомо із нумізматичної літератури, «мордовки» – грубе копіювання допетровських монет, які виготовлялися із грязно-сірого металу (ймовірно із низькопробного срібла). Монети, зазвичай, мають проколотий отвір. Назву отримали від іменування одного з народів Поволжя. «Написи» на них практично не читаються – це просто орнамент,

складений із подібних на букви знаків. Їх виробництво у Поволжі було обумовлене необхідністю у звичних, традиційних прикрасах для шиї, одягу, яка стала відчутною у XVII – на початку XVIII ст., коли російська монета стала більш легкою і дрібною та мала підвищений попит після реформи Петра I (1698-1718). Г.І. Спаський вважав, що «мордовки» є копією срібних російських копійок, яких завжди бракувало російській казні, особливо для окраїн. «Мордовки» були неофіційним платіжним засобом в Сибіру та Поволжі, тому часто зустрічаються там у вигляді скарбів. Як вони потрапили до Глинської пустині поки що не з'ясовано. Можна припустити, що їх зі Сходу принесли паломники чи ченці, які поселилися в монастирі. Однак деякі найбільш старі «мордовки» із срібла високої проби можуть відноситися ще і до останніх часів Казанського ханства і правління Івана Грозного (1533-1584 рр.) [3].

У нашому випадку «мордовки», як і всі інші монети скарбу, мають отвір. На «мордовках» на одному боці викарбуваний орнамент і зображенням вершника, на іншому – відтворено коня із вершником (або без нього). На 45 срібних копійках зображення майже стерті, що говорить про тривалий термін їх використання. Крім цього є 4 монети Івана Грозного (1533-1584), 3 – Федора Івановича (1584-1598), 20 копійок Бориса Федоровича Годунова, 6 монет Дмитра Івановича (1605-1606), 1 монета Василя Івановича Шуйського (1606-1610), 3 копійки Владислава Жигмонтовича (1610-1612), 1 копійка часів шведської окупації 1611-1617 рр., 16 монет царя Михайла Федоровича Романова (1613-1645), 28 копійок Олексія Михайловича (1645-1676), 35 копійок Федора Олексійовича (1676-1682), 11 монет Іоана V Олексійовича (1682-1696) та 22 монети старого типу Петра I Олексійовича (1682-1725) [4, 81-82].

Найбільше срібних копійок у Глинському скарбі припадає на період правління Федора Олексійовича (1676-1682), коли в умовах Руїни на Лівобережжю Україну посилюється російський вплив, а на ринок потрапляє велика кількість російської срібної дрібної монети. Також монети російських царів Михайла Федоровича, Олексія Михайловича і Федора Олексійовича містилися у Глухівському скарбі, знайденому в 1896 р. [5, 26].

Існують документальні джерела, які підтверджують ходіння на теренах Глухівщини наприкінці XVI ст. інших руських грошових одиниць, зокрема алтинів. Назва монети походить від татарського слова «алтин» – шість. Він з'явився одночасно з появою в обігу денги в останніх десятиріччях XIV ст. і дорівнював 6 денгам. Не виключено, що виникнення алтину пов'язане з виплатою данини татарським завойовником, коли він при розрахунках міг виконувати роль проміжної одиниці при переході з російської грошової системи. Хоча алтин не вкладався в систему рубля,

на який йшло 200 денег, натомість три рублі містили 100 алтин, що дозволяло користуватися ним при грошових розрахунках [6, 9].

За царя Олексія Михайловича алтин карбувався з міді (1654 р.), а упродовж 1704-1726 рр. – із срібла. Пізніше, у 40-х роках XIX ст., алтин відродився як мідна монета в 3 копійки.

Копійка була введена у обіг у 1534 р. Вона становила $\frac{1}{100}$ рубля (карбованця) і спочатку називалася новгородською денгою або новгородкою, потім – «копейной денгой» або просто «копійкою» (від зображення на ній «всадника с копьём»). Початкова вага копійки дорівнювала близько 0,68 г, далі знижувалась і на початку XVIII ст. становила вже близько 0,28 г. Карбування срібної копійки припинилося у 1718 р. Спроба пустити в обіг мідну копійку за Олексія Михайловича була невдалою, і лише Петро I зміг це зробити у 1704 р.

Мідна копійка карбувалася з перервами до 1916 р. [6, 77]. На території Глухівщини траплялися непоодинокі знахідки мідних копійок 1704 року карбування, мідної копійки 1767 р. номіналом 5, мідної копійки 1788 р.

Описуючи у своєму літописі період поширення у Гетьманщині російських порядків за гетьмана Івана Брюховецького (1663-1668), Григорій Граб'янка детально характеризує нововведені грошові та натуральні податки, запроваджені у 60-х роках XVII ст. Він пише: «Брюховецький привіз із собою у всі головні міста України воєвод великоруських, окрім давніх, оскільки в Києві, в Чернігові, в Переяславі та у Ніжині здавна (1654) були воєводи. А саме в Гадяч, у Полтаву, у Миргород, у Лубни, у Прилуки, у Стародуб, у Новгород, у Глухів, у Батурині та в інші. А від тих воєвод послані були прикажчики, тоді ж понаставляли ціловальників, тобто присяжних збирачів податків. Вони на торжищах та ярмарках від усякої проданої та купленої речі брали з козаків та селян податок. І так пильно ту справу робили, з таким рвінням, що ні одна копійка повз їхні руки не пройшла. З кожного плуга брали по вісім восьмачок жита та по п'ять золотих грошей (2,5 копійки), з коня брали півкопи грошей (копа – лічильна одиниця в 60 грошів) та восьмачку жита [7, 147-148].

У щоденнику генерального хорунжого Миколи Ханенка є ряд цікавих свідчень про ціни за товари та послуги у гетьманській столиці – Глухові. Так, 20 червня 1730 р. Ханенко записав у щоденнику: «За похорон утопленого человека дано 20 копійок, студентам інтермедіантам 1 рубль»; 22 липня – «За ковпак – 25 к., за хустку, що в Рожку, 20 к.»; 24 липня – «Дал за коня вороного 8 рублів Михайлу Цигану, заплатив же 3 рубля, а 5 мне осталося». 25 червня 1731 р. він зробив новий запис: «Взял за коня білого, торгом до пробы, 8 рублів, у вїята новгородського Доморки. Мойсею Шевцю, комісару погарскому,

дан конь гнедой в семи копах» [8, 147-148].

Слово «рубль» з'явилося у Новгороді в XIII ст. і стало назвою новгородської гривні (зливка срібла). Цей зливко (рубль) був платіжною одиницею до середини XV ст. Вага його відповідала загальноприйнятій ваговій одиниці – гривні (204 г), з якої виготовлялося 200 монет (денег). Завдяки монетам рубль став розмінним, здатним задовольняти дрібні платежі. Однак розмінні монети похитнули його стійкість, адже їх вага поступово зменшувалася (200 монет важили вже значно менше 204 г). У результаті рубль перестає бути зливком, а зберігає лише лічильну функцію. Вага рубля з того часу стає вагою визначеної кількості монет (200 денег до 1534 р., а потім 100 копійок). Після грошової реформи в 1534 р. (уніфікації грошової одиниці) рубль продовжував залишатися лічильною одиницею, але в ньому вже містилося 100 реальних монет – копійок (новгородок). Вагу рубля становила вага 100 копійок (68 г – у 1534 р.; на початку XVII ст. вага 100 коп. знизилась до 48 г). У 1654 р. за царя Олексія Михайловича вперше були випущені реальні срібні монети – рублі, перекарбовані з талерів (на монеті вперше був поміщений напис «рубль»). Проте рубль 1654 року був неповноцінною монетою, адже вмщував менше срібла, ніж 100 срібних копійок. Фактично його вартість дорівнювала 64 копійки. У 1655 р. уряд відмовився від випуску неповноцінного рубля й продовжував карбувати срібні копійки попередньої ваги [6, 109].

Нова грошова реформа, яку здійснив Петро I на початку XVIII ст., в основу першої в світі десяткової монетної системи поклала рубль, що ділився на 100 копійок. З 1704 р. систематично випускалися рублі вагою близько 28 г. У 1764 р. вміст срібла знизився до 18 г і таким він залишався до 1915 р. У експозиції Глухівського краєзнавчого музею можна побачити рубль срібний 1732 р., а також срібний рубль Катерини II 1767 року карбування.

В історичній літературі зустрічаємо відомості про ходіння рублів у нашій місцевості. Так, наприклад, імператриця Анна Іоанівна нагородила Данила Апостола орденом Святого Олександра Невського та дарувала йому «на уряд» до 1400 дворів посполитих та рангових маєтностей і 600 рублів на утримання лікарень та аптек у Глухові [9, 90]. У 1724 р. Я. Маркович записав у своєму щоденнику: «У Василя Дейнеки ... отобравши 30 рублей, а тих то грошей 20 талер дал Адамові, а 30 талер ко мне сюда привезл» [10, 60].

Інша згадка говорить про наслідки пожежі 1784 р. У 1791 р. імператриця Катерина II своїм указом вимагала «розібрати в Глухові Михайлівську церкву та Успенський собор дівочого монастиря», які постраждали від пожежі, «а материалы от церквей употребить в пользу нового собору». Того ж року до Глухова надійшло 10 тис. рублів на будівництво

Троїцького собору, яке було завершено після того, як у 1800 році на цю справу царським урядом було виділено ще 13 тис. рублів.

У XIII-XIV ст. поряд із рублем виникла полтина – реальна платіжна одиниця, яка мала половину вартості рубля. У XV – на початку XVI ст. вона вживалась як допоміжне поняття, яке доступно виражало суму 100 денег (піврубля) без допомоги алтина й денги (полтина = 16 алтинам + 4 денги). Назва «полтина» вперше з'явилася на мідній монеті у 1654 р. («мідний ефимок», ½ крб.), пізніше, в 1707 р., – на срібній монеті Петра I вартістю 50 копійок. Наприкінці XIX ст. назва зникає, а номінал зазначається як «50 копійок» [6, 103]. На Глухівщині відомі знахідки срібної полтини 1768 року карбування.

Слід зупинитись і на монетах, які трапляються як на території Глухова, так і Глухівського району. Перш за все це полушки – срібні монети, що карбувалися з XV ст. (полуденга) і дорівнювали ½ московської або ¼ новгородської денги. Після реформи 1534 р. полушка дорівнювала ¼ копійки (0,68 г:4 – 0,17 г срібла). Останні срібні полушки були випущені упродовж 1613-1645 рр. З 1700 до 1810 року з деякими перервами карбувалися мідні полушки з написом «полушка», а з 1839 і аж до 1916 р. – «¼ копійки» [6, 104].

Іншою монетою, яка зустрічається серед нумізматичних знахідок довкілля Глухова, є денга (термін східного походження) – срібна російська монета XIV – XVIII ст., карбування якої розпочалося в Москві наприкінці XIV ст., а від XV ст. – і в інших руських князівствах (у Новгороді з 1420 р.). Спочатку з гривенки срібла (204 г) карбували 200 денег, які становили московський лічильний рубль (двохсотденежний) [6, 52].

Уніфікацію російської монетної системи здійснила реформа 1534 р. Відтоді карбувалися: нова загальнодержавна срібна монета, удвічі важча від денги Новгорода, яка пізніше одержала назву «копійки» (від зображення на ній вершника зі списом); денга московская (московка) або коротко «денга», яку називали також «сабельной» або «мечевой» денгой (від зображення на ній вершника з шаблею); полушка, що дорівнювали половині денги і ¼ новгородки. З гривенки срібла карбовано 300 копійок вагою близько 0,68 г і 600 денег вагою близько 0,34 г кожна, отже, новгородка дорівнювала 2 московкам (денгам). Таким чином, з 1534 року 100 новгородок (копійок) становили московський лічильний рубль.

Пізніше копійка витіснила з обігу денгу, карбування якої з часом припинилося. Але народ ще й у XVII ст. вів рахунок на «денгу», називаючи копійку двома денгами. Поява копійки заклала основу для майбутньої російської десяткової монетної системи. З початку XVIII ст.

карбувалася мідна денга, яка в 1849-1867 рр. мала назву «денежка», а далі – ½ копійки. На території Глухівщини відомі знахідки монет «денга» 1731, 1738, 1798 рр.

Отже, знахідки російських монет на теренах Глухівщини мають велике значення для сучасної історичної та нумізматичної науки, адже дають можливість виявити економічні зв'язки означеного регіону з іноземними державами у конкретний історичний період. Об'єктивний аналіз грошового обігу переконливо доводить, що на території нашого краю у період Гетьманщини (1648-1764 рр.), коли гетьмани не змогли увести до обігу національну валюту, зростає кількість російських срібних та мідних монет (денга, полтина, копійка, рубль). Це був результат політики щодо обмеження прав Гетьманщини та втягнення її економіки в загальноросійський ринок з боку російських царів Олексія Михайловича (1645-1676) та Петра I (1682-1725).

Посилання

1. Козубовський Г.А. Проблема карбування власної монети в Україні в XVII ст. / Г.А. Козубовський // Магістеріум. Вип. 6. Археологічні студії. – К.: Стілоос, 2001. – С. 38-44.
2. Степанков В.С. Гетьманство Івана Виговського: соціально-політична боротьба і проблема державного будівництва (серпень 1657 – вересень 1659) / В.С. Степанков // Середньовічна Україна [Вип. 1]. – К., 1994. – С. 104.
3. Бакалець О. Фінансова політика, грошовий обіг Гетьманщини та Поділля в XVII – XVIII ст. (за письмовими та скарбовими джерелами): історическая литература / О.А. Бакалець. – Бар: РВВ БГПК, 2005. – 93 с.: іл, таб.
4. Олійник В.І. Монетний скарб першої половини XVII ст. / В.І. Олійник // Тези доповідей VI Подільської історико-краєзнавчої конференції (секція археології). – Кам'янець-Подільський, 1985. – С.81-82.
5. Белашов В.І. Глухів – столиця Гетьманщини (До «Глухівського періоду» історії України (1708-1782рр.). / В.І. Белашов. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. – С. 22.
6. Зварич В.В. Нумізматичний словник / В.В. Зварич. – Львів, 1997. – 147 с., з іл.
7. Король К.Ю. (укладач). Історія України. Документи і матеріали. З літопису Григорія Граб'янки / К.Ю. Король. – К., 2001. – С.147 – 148.
8. Ханенко М. Дневник генерального харужаго Миколая Ханенка 1727-1753г. / М. Ханенко. – К., 1884. – С. 3.
9. Деркач А.Л. Глухів – гетьманська столиця / А.Л. Деркач. – К., 2000. – 176 с., з іл.
10. Маркович Я. Дневник генерального подскарбья Якова Марковича / Я. Маркович (1717 – 1767г.). – К., 1893. – С. 60.

Армен А.Э. Русские монеты в денежном обращении Глуховщины

В статье рассматривается вопрос распространения российской монеты на рынке Глуховщины. Анализ денежного обращения убедительно доказывает, что на территории нашего края в период Гетманщины (1648 – 1764 гг.), когда гетманы не смогли ввести в обращение национальную валюту, на рынке растет количество российских серебряных и медных монет.

Ключевые слова: нумизматика, монета, Глинский клад, мордовка, алтын, копейка, рубль, полтина, денга, полушка.

Armen A.E. Russian coin in Hlukhivschina money circulation

This article examines the spread of Russian coin on Hlukhivschina market. The monetary analysis of this stage proves that the territory of our country during Hetman period (1648 – 1764 years.), when hetman (the ruler) was unable to enter the circulation of currency, there was a growing numbering of Russian silver and copper coins.

Key words: numismatics, coin, Hlynski's treasure, altyn, deng, poltyna, penny, ruble, polushka.

29.03.2011 р.

УДК 94(477.908):392.3

А.П. Гриценко

РОДИНА САВИЧІВ - НАТХНЕННИКИ СІВЕРЩИНИ

Стаття привчена ролі старшинської родини Савичів в українській історії, а також впливу державних посад на позиціонування в офіційній ієрархії влади та вимушеної опозиції.

Автор статті аналізує роль діяльності генерального писаря Семена Савича та його нащадків в розвитку політичного життя та української культури XVIII ст.

Ключові слова: Семен Савич, старшинська родина, державна посада, генеральний писар.

Поряд із вивченням загальних тенденцій в історії України, останнім часом все більшого значення набуває дослідження регіональної історії через призму діяльності історичних осіб. Ще більше це стає важливим з політичної, економічної та культурної точки зору, коли йде розмова про цілий рід. В цьому контексті велике значення має дослідження української історії XVIII ст., який увійшов в історіографію під іменем «Глухівський період в історії України». Безперечно, козацько-старшинський рід Савичів може бути прикладом нового життя державних діячів Гетьманщини в означений час.

Початком формування історіографії щодо життєпису козацько-старшинських родів XVIII ст. можна вважати початок XIX ст. – час, коли світ побачили перші публікації істориків О. Лазаревського, В. Модзалевського, М. Грушевського. Саме їх зусиллями формувалися основні напрями дослідження козацької старшини. Однак О. Лазаревський зосередив увагу лише на найбільш відомих козацько-старшинського родинах [31, 46, 158]. Розпочаті родовідні пошуки знайшли продовження у працях неперевіреного генеалога козацької старшини В. Модзалевського. Серед багатьох представників генеральної старшини він у своїх працях уточнив період перебування на урядах Сави Прокоповича – батька Семена Савича, представив герб їх родини (1687-1700) [34, 158].

В дослідженні означеної теми першочергове значення мають праці нового покоління дослідників. Серед них – О. Апанович [2; 2-4, 39-40], Г. Швидько [50, 14-17, 20-25], В. Сергійчук [42, 85-93].